

O miere hodnovernosti a tendenčnosti *Uhorsko-poľskej kroniky* sa môžu historici sporiť, ale nesporná je jej literárna hodnota. Ide vlastne o román *sui generis*, v ktorom sa snúbia prvky dejepiseckej rétoriky s hagiografiou. Nedevaluje ju ani to, že kronikár v zhode s vtedajšou praxou sekundárne použil pasáže z iných diel. Knihe želáme úspech najmä vo vysokoškolskom prostredí, ktorému je primárne určená, a ak smieme prvý zväzok série *Fontes* pokladať za vzorku budúceho toku, tešíme sa na ďalšie.

Daniel Škoviera

Prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.
Katedra klasickej a semitskej filológie FiF UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
SR
e-mail: daniel.skoviera@fphil.uniba.sk

ERBEN, Karel Jaromír: SLOVANSKÉ BÁJESLOVÍ. Věnceslava Bechyňová – Marcel Černý – Petr Kaleta (eds.). Praha : Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. – Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2009. 511 s.

Pod názvom *Slovanské bájesloví* vydal Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., a Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., s vročenním 2009 výbor z mytologických prác jedného z najvýznamnejších českých folkloristov, archivárov, historikov a v neposlednom rade i literátov, Karla Jaromíra Erbena (1811 – 1870). Hoci „autor Kytice“, ako sa zvyčajne označuje tento český národný básnik, je v literárnohistorických i širšie kultúrnohistorických prácach prezentovaný ako kľúčová osobnosť českej folkloristiky polovice 19. storočia, jeho mytologické dielo, ktoré sa považuje za ťažisko jeho celoživotnej odbornej práce, doposiaľ nebolo v celku sprístupnené. Túto funkciu plní až predkladaná publikácia s ambíciou ponúknuť študijný materiál nielen folkloristom, slavistom a historikom literatúry, ale aj laickej verejnosti, „neboť obohatí každého zájemce o Erbenovy méně známé výzkumy na poli slovanské mytologie, jež jsou bytostně spjaty s jeho tvorbou básnickou i sběratelskou“ (Úvod, s. 10), ako uvádzajú editori.

Publikácia je výstupom z grantového projektu **Slovanské bájesloví K. J. Erbena** (č. 404/07/0646, GA ČR, riešiteľské obdobie 2007 – 2009), ktorému predchádzali snahy o vydanie Erbenovo mytologického slovníka spolu s mytologickými heslami z Riegrovho *Slovníku naučného* z prelomu osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia. Iniciátorkou tohto vydania bola slavistka a bulharistka Věnceslava Bechyňová (1920 – 2000), o. i. i editorka *Slovanskej korespondencie Karla Jaromíra Erbena* (v spolupráci s Josefom Jiráskom, 1971), ktorej sa podarilo skompletizovať Erbenov bájoslovný slovník (pozri ďalej).

chádza vlastnej analýze Erbenových prác. Na druhej strane, v štúdiu nemožno obísť pasáže (i tie medzi riadkami), ktoré stále latentne odrážajú krehké napätie medzi rozličnými (krajnými) hodnotovými súdmi (napr. v časti venovanej polemike medzi dielom Erbena a Hanuša). Je však na zamyslenie, či pri výklade diela vznikajúceho v období, kedy vo všeobecnosti pretrvávala dôvera v pravosť fálz, je vôbec možné sa takémuto napätiu vyhnúť. Hodnotiť štúdiu M. Černého ako celok, vrátane precízneho a kompetentného výkladu Erbenových bájoslovných štúdií, znamená oceniť ju ako relevantný, informačne mimoriadne hutný a priam ukázkovo reprezentatívny úvod k vlastným mytologickým prácam K. J. Erbena.

V záverečnej štúdiu Slovancké bájoslovné bádání od přelomu 19. a 20. století Petr Kaleta (Katedra středoevropských studií FF KU) mapuje vývoj mytologických teórií s dôrazom na slovanckú mytológiu od 19. storočia do súčasnosti, čím Erbenovo dielo nepriamo situuje do širšieho ako bezprostredne dobového kontextu.

Pôvodné Erbenove práce sú vo výbere rozčlenené do troch okruhov. Prvý tvorí sto-päťnásť abecedne radených folkloristických a bájoslovných hesiel z Riegrovho *Slovníku naučného I – IX* (1860 – 1872), ktoré editori uvádzajú pod hlavičkou „Bájoslovná hesla z Riegrova Slovníku naučného“. Ide o prvé súborné vydanie hesiel K. J. Erbena, doplnené o rozsiahle poznámky M. Černého.

Do druhej časti pod názvom „Studie o slovanckém bájosloví“ zaradili editori päť základných bájoslovných prác K. J. Erbena zoradených chronologicky: *Vídy čili sudice. Příspěvek k slovanckému bájosloví z roku 1847* (prvýkrát publikovaná v *Slovanckom sborníku*, 1883), *Obětování zemi* (*Časopis českého muzea*, 1848), *Jména měsíců slovancké vůbec a česká zvláště* (*Časopis českého muzea*, 1849), *O dvojici a trojici v bájosloví slovanckém* (*Časopis českého muzea*, 1857) a *Báje slovancká o stvoření světa* (*Časopis českého muzea*, 1866). S výnimkou prvej, ktorú editori pripravili do vydania z Erbenovho rukopisu, nakoľko obaja predošli vydavateľa (E. Jelínek v *Slovanckom sborníku* a A. Grund v druhom zväzku *Díla K. J. Erbena*, 1939) pôvodný text nerešpektovali, a tretej, ktorá vyšla iba časopisecky, ostatné vychádzajú zo staršieho vydania Erbenových prác A. Grundom. Sú však jazykovo upravené a nanovo okomentované (M. Černý, P. Kaleta).

Tretiu, a súčasne recepčne najatraktívnejšiu (najočakávanejšiu) časť edície, nakoľko je po prvýkrát publikovaná z Erbenovho málo prístupného autografu, predstavuje „Abecední slovník slovanckého bájosloví“ doplnený o poznámky k heslám a autorom citovanú literatúru k slovníku.

Sekundárne texty k Erbenovým prácam zahŕňajú štandardné súčasti vedeckej monografie: edičnú poznámku, pramene a literatúru k bájosloviu, zoznam skratiek, menný register a register pojmov z mytológie a náboženstva.

Časť „Prameny a literatura o slovanckém a jemu blízkém bájosloví“ obsahuje rozsiahly súpis mytologických prác K. J. Erbena a ďalších autorov s ťažiskom v 19. storočí. Rozdelený je do troch celkov: práce českých a slovanckých autorov (Erbenove v členení monografie, články, štúdie a preklady, heslá z Riegrovho *Slovníku naučného*, vydanie Erbenových spisov a rukopisy; staršie práce českých a slovanckých autorov v členení do Erbenovej smrti a po nej), práce zahraničných autorov (s medzníkom roku Erbenovho úmrtia) a napokon práce k baltskému a germánskému bájosloviu.

V pramennom výbere sa vyskytujú drobné nedôslednosti evidenčného charakteru (napr. spis Viliama Pauliny-Tótha *Slovenské bájeslovie* z roku 1876 je zaradený k prácam, ktoré boli publikované do roku 1870). Otázkou však zostáva, či pri excerpovaní relevantných zdrojov v tejto časti je vhodné do jedného „katalógu“ mytologických prác zahŕňať k dobovým teóriám, ktoré aktuálne vypovedajú ku kontextu Erbenovho bájoslovného diela, koncepcie a práce z prvej polovice 20. storočia, recipujúce túto problematiku z celkom iných odborných i kultúrnych pozícií (napr. v časti „Práce českých a slovenských autorů po roce 1870“ kapitola Ruda Brtáňa *Mytológia z monografie Barokový slavizmus*, 1939).

Napokon mi nedá nevysloviť drobnú poznámku ani k výberu (dobových) prameňov zo slovenského jazykovo-kultúrneho prostredia. Ak je v ňom uvedený Štúrov spis *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských* (1853), prečo nie *Stará vieronauka slovenská* (1871) Petra Kellnera-Hostinského a *Úvahy o slovenských povestiach* Pavla Dobšinského (1872)? V porovnaní s predkladanými bájoslovnými prácami K. J. Erbena sa v týchto publikáciách síce rekonštručia slovanského (užšie slovenského) bájoslovia nerealizuje metodologicky natoľko exaktne, avšak vo vzťahu k Erbenovej mytologickej koncepcii i dobovému mytologickému uvažovaniu sú obe mladšie práce pravdepodobne zaujímavejším príspevkom ako Štúrov spis, zvlášť ak vychádzajú z paralelných východísk.

Súčasťou publikácie je dvadsať originálnych farebných ilustrácií „s námety ze slovenské mytológie“ od maliarky Evy Kramarzovej a dvadsať čiernobielych príloh, zväčša ukážok titulných listov prvých vydaní Erbenových prác, rukopisov a fotografií. V publikácii, ktorá má všetky znaky vedeckej, ma zaráža zaradenie ilustrácií, nakoľko sa mi javia nadbytočné i problematické; ich výpovednú hodnotu vo vzťahu k Erbenovmu bájoslovnému dielu možno totiž viac ako spochybníť. Ak chceli editori demonštrovať výtvarné spracovanie mytologických predstáv (čo možno ako zámer oceniť), mali tak urobiť prostredníctvom dobového materiálu.

V závere úvodu M. Černý a P. Kaleta zdôrazňujú, že vydaním *Slovenského bájesloví* česká folkloristika a slavistika splnila jednu zo svojich najdôležitejších úloh – komplexne sprístupniť Erbenovo bájoslovné dielo (s. 12). V tomto smere im dá za pravdu a ich prácu ocení každý výskumník, ktorý sa akýmkoľvek spôsobom „kontaktuje“ s dielom K. J. Erbena.

Vlastným prínosom tohto vydania však nie je len reedícia textov zo starších edícií a sprístupnenie nateraz nedostupných textov, ale aj ich komentovanie a predovšetkým dôstojné uvedenie do kontextu európskeho mytologického myslenia v podobe úvodných štúdií.

Jana Pácalová

Mgr. Jana Pácalová, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR.
e-mail: pacalovakorekt@gmail.com

Publikácia sa opiera jednak o texty, ktoré sú súčasťou starších vydaní (v menšej miere), o texty publikované v Riegrovom slovníku, ale predovšetkým o archívnu prácu s rukopismi, ktoré doposiaľ neboli spracované. Poslednú skupinu reprezentuje predovšetkým spomenutý bájoslovný slovník – rukopis Slovanske bájesloví v rozsahu piatich zošitov, na ktorom autor pracoval od polovice šesťdesiatych rokov 19. storočia do smrti a ktorý bol po druhej svetovej vojne bádateľom ako celok neprístupný, nakoľko ho (z neznámych dôvodov) rozdelili a uložili pod odlišnými označeniami na dvoch rôznych miestach (prvý až tretí zošit v Knihovne Národného múzea so signatúrou F. M. Bartoša, zvyšné dva v Literárnom archívu Památníku národného písemníctví vo fonde K. J. Erbeny). Ako upozorňuje V. Bechyňová, slovník síce nepredstavuje ucelené dielo, ale významne dopĺňa údaje o slovanskom bájosloví v Erbenových štúdiách a heslách zo *Slovníka naučného* (porov. s. 19). Jeho sprístupnenie tak významným spôsobom zvyšuje informačnú hodnotu „primárnych“ erbenovských textov k bájoslovíu.

Vlastným bájoslovným prácam K. J. Erbeny predchádzajú tri štúdie s ambíciou priblížiť kontext Erbenovho bájoslovného diela (ako vypovedá názov celku) v chronologicko-historickom chápaní od predchodcov a súčasníkov k nasledovníkom.

Úvodný text Slovanske bájesloví K. J. Erbeny, publikovaný z pozostalosti V. Bechyňovej, približuje Erbenove bájoslovné práce v kontexte jeho ďalšej odbornej a umeleckej činnosti s prihliadnutím na ich publikačné možnosti a osudy. Všetky základné „problémové“ okruhy a takpovediac neuralgické body osudov erbenovského mytologického projektu s presahom k dobovému kontextu mytologického uvažovania, načrtnuté autorkou (vzťah folklórnych edícií k mytologickým projektom; polemiky okolo pravosti *Rukopisu královédvorského*, *Rukopisu zelenohorského* a slovníka *Mater verborum* a ich vplyv na neskoršiu recepciu „vedeckosti“ Erbenovho diela; nerealizované projekty vydania bájoslovných prác po Erbenovej smrti a i.), ďalej rozvíja a precizuje Marcel Černý (Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.) v rozsiahlej štúdií Karel Jaromír Erben jako badatel v oblasti slovanskeho bájesloví (Několik poznámek k bezmála 140 let odpočívajícímu erbenovskému projektu).

M. Černý sa opiera o bohatú literatúru k Erbenovmu dielu s ambíciou priblížiť jeho bájoslovný projekt v širšom kultúrnom rámci – venovať mu „dostatočnú pozornosť“ (porov. s. 22). Významným motívom snahy o novú interpretáciu tejto oblasti Erbenovho diela je pre autora pretrvávajúce stanovisko pozitivistického hodnotenia mytologických prác ako výsledku „slepej uličky“, v ktorej sa bádateľ ocitol. (Napokon, stačí nahliadnúť do Vlčkových *Dejín slovenskej literatúry*, kde sa v rovnakej situácii „ocitli“ aj bájoslovné projekty slovenských romantikov. Ako ukážku literárnovednej interpretácie týchto prác v ostatných rokoch, ktorá je metodologicky koreknejšia, nakoľko vychádza z pochopenia špecifik mytologických prístupov v romantizme a ich filozofického pozadia, možno vyzdvihnúť napr. monografiu Ľubomíra Kováčika *Mytologizmus v slovenskom literárnom romantizme*, 2002.) Snahu autora uchopiť (a pochopiť) Erbenov mytologický koncept a vyložiť ho vo svetle, ktoré by naň spätne nevrhalo tieň pavydy, treba preto iba oceniť. Dobrou voľbou je v tomto smere situovanie Erbenovej práce do dobového kontextu a dôraz na jeho podrobný výklad (časť Dobový kontext mytologického bádání o Slovanoch – grimmovské podněty, Pavel Josef Šafařík, Ignác Jan Hanuš), ktorý pred-